

Anayasa Mahkemesi Kararlarının Devam Eden Davalara Etkisi

I. Giriş

Anayasa'nın 153. maddesi ise AYM kararlarının nitelik ve özelliklerine ilişkin açıklamalar içermektedir. Söz konusu maddenin içeriği şu şekildedir; "Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz. Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez. Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez. İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar. İptal kararları geriye yürümez. Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar".

Bu arka planda, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararların devam eden davalara etkisi hukukun tüm alanlarında tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Konunun teorik ve pratik, pek çok alt içerikte ele alınması mümkündür. Bununla birlikte; bu makale çalışması açısından konu, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen iptal kararları ve bireysel hak ihlali kararlarının devam eden davalara etkisi ile sınırlandırılmıştır.

II. Anayasa Mahkemesi Kararları

a. İptal/Hak İhlali İptal Kararları: Nitelik-Devam Eden Davalara Etkisi

Anayasa Mahkemesi iptal kararları; bir kanun hükmünün yasaya aykırılığının Anayasa Mahkemesi tarafından tespit edilmesi olarak tanımlanabilecektir. Buna göre, iptal kararları bir kanun hükmündeki sakatlığı ortaya koyar nitelikteki kararlardır. Doktrinde; Anayasa Mahkemesi tarafından tesis edilen iptal kararlarının; iptal davası genel teorisinin kabul ettiğinin aksine bildirici değil kurucu niteliği haiz olduğunu ileri süren görüşler mevcuttur. ¹

Anayasa'nın 153/4. maddesine göre, iptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu doldurması öngörülmektedir. Bununla birlikte, yasa koyucunun aksiyon almaması ve hukuki boşluğu doldurmaması durumunda

¹ Bu konuda ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. AZRAK, Ülku. **Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği**, Anayasa Yargısı, Cilt 1, 1984, s.151-168.

herhangi bir yaptırım öngörülmediğinden; iptal kararı ile ortaya çıkan kanun boşluğu, sorunları fiilen çözümsüz bırakabilmektedir. ²

Nitekim, Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilen ve dolayısıyla hukuk düzenindeki varlığı ortadan kalkan ancak yürürlüğe girişi sonraki bir tarihe ertelenen yasa hükmü dikkate alınmak suretiyle, devam eden davalarda mahkemeler tarafından karar tesis edilebilmektedir.

Örneğin, Anayasa Mahkemesi'nin 2010 yılında Resmi Gazete'de³ yayımlanan kararıyla, bir kanun hükmü iptal edilmiş ve iptal hükmünün altı ay sonra yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Söz konusu iptal hükmünün Resmi Gazete'de yayımlanmasından önce halen yürürlükte olan kanun hükmüne istinaden düzenlenen tahakkuk fişine karşı açılan davada ise söz konusu iptal kararı ilk derece vergi mahkemesi tarafından dikkate alınmamıştır. İlk derece mahkemesi tarafından, Anayasa Mahkemesi kararlarının Resmi Gazete'de yayımlanmasından sonra hüküm ifade edeceği ve aksi bir uygulamanın iptal kararlarının geçmişe yürümeyeceğine dair Anayasa'nın 153. maddesine aykırılık teşkil edeceği gerekçe gösterilmiştir.

Bir başka ifade ile bahsi geçen olayda ilk derece vergi mahkemesi; Anayasa Mahkemesi kararlarının Resmi Gazete'de yayımı itibariyle ya da yürürlük tarihi olarak sonraki bir tarih öngörülen hallerde belirlenen tarih itibariyle sonuç doğuracağı görüşündedir.

Dava konusu olayda ise; Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı öncesinde, iptal konusu kanun hükmüne dayanılarak düzenlenen tahakkuk fişine karşı dava açılmış ve dava devam ederken Anayasa Mahkemesi tarafından iptal yönünde hüküm tesis edilmiştir. Bununla birlikte, iptal kararının yürürlük tarihi itibariyle ertelenmiş olması dolayısıyla ilk derece vergi mahkemesi tarafından, Anayasa'nın 153. maddesinde yer verilen iptal kararlarının geriye yürümeyeceği düzenlemesi hükmü esas alınmak suretiyle, dava, iptal edilen kanun hükmü kapsamında görülmüştür.

Görülebileceği üzere, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı akabinde Yasa Koyucu tarafından giderilmesi gereken bir boşluk doğmuş, iptal kararının yürürlük tarihine kadar ise bu boşluk dolayısıyla mükellef zarara uğramıştır.

Söz konusu ilk derece mahkemesi kararına karşı başvurulmuş temyiz yolunda ise Danıştay 4. Dairesi tarafından, bahsi geçen ilk derece vergi mahkemesi kararının hukuka aykırı olduğu yönünde hüküm tesis edilmiştir.⁴ Danıştay 4. Dairesi tarafından; iptal kararının ileriye dönük olarak ertelenmiş olmasının yargı yerlerinde görülmekte olan uyuşmazlıklarda Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilen yasa kuralının uygulanması sonucunu doğuramayacağı gerekçe gösterilmiştir.

Danıştay 4. Dairesi'nin söz konusu kararında; Anayasa Mahkemesi'nce bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tümünün ya da bunların belirli hükümlerinin Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiş olduğunun bilindiği halde görülmekte olan davaların Anayasa'ya aykırılığı saptanmış olan kurallara göre görüşülüp çözümlenmesinin, Anayasa'nın üstünlüğü prensibine ve hukuk devleti ilkesine aykırı düşeceği belirtilmiştir.

Bu nedenle söz konusu karar ile Anayasa Mahkemesi'nin verdiği iptal kararlarının, itiraz yoluna başvurulmasını isteyen kişi ya da kişiler tarafından açılan davaların yanı sıra, iptal edilen hüküm ya da hükümler esas alınarak hakkında uygulama yapılmış olan kişiler tarafından açılan ve görülmekte olan davalarda da uygulanmasının zorunlu olduğu yönünde hüküm tesis edilmiştir.

² Bu konuda ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. CANSSEL, Erol. **Anayasa Mahkemesinin Verdiği İptal Kararından Doğan Kimi Sorunlar**, Anayasa Yargısı, Cilt 9, 1992, s.87-104.

³ Anayasa Mahkemesi, 15.10.2009 tarih ve E.2006/95, K.2009/144 sayılı karar, 08.01.2010 tarih ve 27456 sayılı Resmi Gazete.

⁴ Danıştay 4. Dairesi'nin 09.05.2011 tarih ve E.2011/2546, K.2011/3384 sayılı kararı

Yine aynı konuya ilişkin olarak tesis edilen Danıştay 4. Dairesi'nin bir diğer kararında⁵ da; Anayasa Mahkemesince bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tümünün ya da bunların belirli hükümlerinin Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiş olması halinde, Anayasa Mahkemesi'nce verilen iptal kararının henüz Resmi Gazete'de yayımlanmaması veya uygulama tarihinin ayrıca belirlenmesi halinde, iptal edilen yasa kuralının uygulanmasının sürdürülmesi nedeniyle bu uygulamaya karşı dava yoluna başvuracakların iptal kararının hukuki sonuçlarından yararlanamayacaklarının kabulünün mümkün olmadığı yönünde hüküm tesis edilmiştir.

Bununla birlikte; Danıştay 2. Dairesi'nin kararına⁶ konu bir olayda; Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen kanun hükmüne ilişkin olarak daha önceden açılan ve görülmekte olan davada iptal hükmünün hukuki sonuçlarından yararlanılması gerektiği belirtilmiştir. İlk derece mahkemesi tarafından; uyuşmazlığın Anayasa'ya aykırılığı saptanmış olan kurallara göre görülüp çözümlenmesinin Anayasa'nın üstünlüğü prensibine ve hukuk devleti ilkesine aykırı düşeceği yönünde hüküm tesis edilmiştir. Söz konusu karar, idare tarafından temyiz edilmiş olmakla birlikte; başvuru temyiz yolunda, Danıştay 2. Dairesi tarafından temyiz nedenlerinin dava konusu olayda gerçekleşmemiş olduğu yönünde hüküm kurularak temyiz isteminin reddine karar verilmiştir.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun bir kararında⁷ ise;

- Anayasa Mahkemesi'nin, iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi ileriye dönük olarak ertelemiş bulunmasının öncelikle yasama organına aynı konuda, iptal kararının gerekçesine uygun olarak yeni bir düzenleme için olanak tanımak ve ortada hukuki bir boşluk yaratmamak amacına yönelik olduğu,
- Her durumda yargı mercilerinin bakmakta oldukları uyuşmazlıklarda hukuka ve Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiş kuralların uygulanmasının ve uyuşmazlıkları bu kurallara göre çözümlemesi sonucunu doğurmayacağı,
- Anayasa Mahkemesince iptal kararının yürürlüğe girmesi için verilen sürenin, Mahkemenin iptal kararının gerekçesiyle birlikte dikkate alınması ve yorumlanması gerektiği,
- Aksinin kabulünün, dava yoluna başvuran herkes için Anayasa ile tanınmış olan itiraz hakkının fiilen işlemez hale getirilerek ortadan kalkması ve iptal kararının uygulanamaması anlamına geleceği,
- Ayrıca, bu durumun, Anayasa'ya aykırılığı hükmen saptanmış olan bir yasa kuralının uygulanmasının hukuken korunması gibi bir sonuca neden olacağı ve bunun Anayasa'nın üstünlüğü ve Hukuk Devleti ilkesine aykırı düşeceği
- Kaldı ki, bir işlemin dayanağı yasa kuralının, Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmesi halinde, bu işlem bir idari davaya konu edilmemiş olsa bile, iptal karardan etkileneceği öğretide kabul edildiği

açıklamalarına yer verilmiştir.

Görülebileceği üzere, Danıştay'ın görüşü; Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen kanun hükümlerine ilişkin iptal hükmünün hukuki sonuçlarının; söz konusu hükümlerin yürürlükte bulunduğu dönemlerde açılmış bulunan ve Anayasa Mahkemesi tarafından iptal kararı tesis edildiği dönemde halen derdest haldeki davalarda dikkate alınması gerektiği yönündedir.

⁵ Danıştay 4. Dairesi'nin 09.05.2011 tarih ve E.2011/2428, K.2011/3386 sayılı kararı

⁶ Danıştay 2. Dairesi'nin 01.06.2005 tarih ve E.2004/1545, 2005/1886 sayılı kararı

⁷ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 30.10.2013 tarih ve E.2010/2292, K.2013/3366 sayılı kararı.

b. Bireysel Hak İhlali Kararları: Nitelik-Devam Eden Davalara Etkisi

Anayasa Mahkemesi tarafından bireysel başvurular akabinde de iptal kararları tesis edilmesi mümkündür.

Bireysel başvuru kurumu; yargı kararlarında ve kamu gücünün işlem ve eylemlerinde, ihlal iddiasının irdelendiği bir kurumdur. Bireysel başvuru hakkı, ihlal iddiasına dayanmakta olup bireysel başvurular akabinde Anayasa Mahkemesi tarafından tesis edilen iptal kararları ile temel hak ve özgürlüklerin koruduğu alana, hukuka aykırı işlem, eylem veya ihmal suretiyle müdahale önlenmektedir.⁸

Bu noktada bireysel başvuru kararlarının, tarafı ve konusu aynı diğer davalara etkisi değerlendirilebilecektir.

Nitekim, yakın geçmişte, bir banka tarafından, Anayasa Mahkemesi nezdinde gerçekleştirilen iptal başvurusu akabinde; *“yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmadığı, tarhiyat hakkında mülkiyet hakkı ihlali ve tahsil edilen tutarın faiziyle birlikte tazminat olarak başvurucuya ödenmesi”* yönünde hüküm tesis edilmiştir.⁹

Anayasa Mahkemesi'nin bahsi geçen kararı, başvuru sahibi banka tarafından, tarafı olduğu ve aynı konuya ilişkin Danıştay nezdinde yargılaması devam etmekte olan davalara sunulmuş ve Anayasa Mahkemesi tarafından tesis edilen iptal kararının Danıştay nezdinde görülmekte olan davalarda dikkate alınması talep edilmiştir.

Her ne kadar Anayasa Mahkemesi tarafından tesis edilen kararların, derdest davalarda da dikkate alınması gerektiği ileri sürülebilecekse de Danıştay'ın farklı daireleri nezdinde konuya ilişkin farklı değerlendirmeler yapılmıştır.

Buna göre; Danıştay 3. Dairesi tarafından;

- Bireysel başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi'nce hak ihlalinin bulunduğu belirtilerek yeniden yargılama yapılmasına karar verilmesi halinde bu karara uyulması zorunlu olduğu,
- Bununla birlikte, diğer davalarda ihlal kararına uyulmasını zorunlu kılan bir düzenlemenin bulunmadığı,
- Ancak, Anayasa'da güvence altına alınman temel hak ve özgürlüklerden birinin ihlal edildiğinin tespiti halinde, hak ihlali kararlarının tarafları, konusu ve sebepleri aynı olan diğer davalarda göz önünde bulundurulmamasının Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı kuralını haiz 2. maddesi kapsamında düzenlenen Hukuk Devleti ilkesi ile evrensel hukuk kurallarına aykırılık teşkil edeceği

belirtilmiştir.

Bu kapsamda, Danıştay 3. Dairesi kararı¹⁰ ile; davacı bankanın başka bir şubesi adına aynı hukuki sebebe dayanan tarhiyatın yargı kararıyla aleyhine kesinleşmesi sonrasında gerçekleştirdiği bireysel başvuru akabinde, Anayasa Mahkemesi'nin mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi karşısında, davanın reddi yönündeki vergi mahkemesi kararının bozulması gerektiği yönünde hüküm kurulmuştur.

Bununla birlikte Danıştay 4. Dairesi tarafından tesis edilen kararda¹¹ ise;

⁸ Bu konuda ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. ACU, Melek. **Bireysel Başvuruya Konu Edilebilecek Haklar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 110, 2014, s.403-433.

⁹ Anayasa Mahkemesi'nin 21.02.2015 tarih ve 29274 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 12.11.2014 tarih ve 2014/6192 Başvuru Numaralı kararı.

¹⁰ Danıştay 3. Dairesi'nin 05.06.2015 tarih ve E.2015/31, K.2015/4299 sayılı kararı.

¹¹ Danıştay 4. Dairesi'nin 04.03.2015 tarih ve E.2014/3101, K.2015/677 sayılı kararı.

GSG Hukuk

- Anayasa Mahkemesi'nce mülkiyet hakkı ihlali yönünde karar verilmiş ise de; idari yargı merciince incelenecek hususun, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinde yer verilen idari eylem veya işlemlerden dolayı menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan iptal ya da tam yargı davaları üzerine dava konusu işlem veya eylemin hukuka uygun olup olmadığının incelenmesi olduğu,
- Dolayısıyla uyuşmazlık konusu vergisel işlemin hukuka uygun olup olmadığının incelendiği,
- Diğer yandan, aynı kararda; ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmadığı yönünde hüküm tesis edildiği,
- Anayasa Mahkemesi tarafından, Anayasa'nın 73/3. maddesinde yer alan verginin kanuniliği ilkesi gereği kanuni düzende sağlanması gereken öngörülebilirliğin sağlanmadığı sonucuna varıldığı,
- Anayasa Mahkemesi kararının; düzeltilmesi istenen Danıştay Dairesi kararının bu kapsamda yeniden değerlendirilerek Anayasa Mahkemesi'nin kararı çerçevesinde yorumlanmak suretiyle yeniden bir karar verilmesini gerektiren bir hukuki durum oluşturmadığı,
- İnceleme tarihi itibarıyla olayda kanuni bir belirsizlik bulunmadığı ve maddi olayın tanımlanmasında belirsizlik olduğu,
- Dolayısıyla, ihlalin sorumluluğa etkili olmadığı sonucuna varıldığı

gereğince, Anayasa Mahkemesi kararının bozma sebebi olmayacağı yönünde hüküm tesis edilmiştir.

Görülebileceği üzere, Anayasa Mahkemesi tarafından bireysel başvurular akabinde tesis edilen bireysel başvuru kararlarının, tarafı ve konusu aynı diğer davalara etkisi Danıştay daireleri tarafından farklı değerlendirilmeye tabi tutulmaktadır.

Öykü Öcal

Kıdemli Avukat

+90 212 326 60 68

GSG Hukuk - Gündüz Şimşek Gago Avukatlık Ortaklığı
www.gsg hukuk.com Süleyman Seba Cad. BJK Plaza B Blok Kat:4 34357 Akaretler-Beşiktaş/İstanbul